

**Teleky Dezső : Erdélyi regék.** (Berlin, Voggenreiter.)

Az erdélyi nép fantáziájának évszázadok alatt összegyűlt csodálatos kincsei között e bérces hazának szinte mindenik hegyéről, folyójáról, taváról, romló omladékaról akad egy-egy történet. Emberfeletti lények, óriások, jó és gonosz szellemek, tündérek, boszorkányok, sárkányok és beszélő állatok Csaba királyfival és vezéreivel, egyszerű székely vitézekkel, földművesekkel, vargákkal és pásztorokkal együtt szerepelnek ezekben a mesékben-regékben. Némelyik különös történetnek idegen országokból, tán más világrészről való a magja, messziről jött emberektől vagy könyvekből került hozzánk, mégis, ha itt hozzátapadt valamilyen idevaló emlékhöz és egyszer már gyökeret eresztett, csak olyan virágot és leveleket hajt, akár az ithon született. «Milliók vászna» a népmese végtelen terítője, de a mintát minden vidék a maga kedvére színezi benne virágja, füve, éjének kékje, földje színe szerint. Páratlan virág az erdélyi mesevirág s hogy az egész országban ebből volt legtöbb, annak az erdélyi ember nagyobb mesélő kedve mellett talán az volt az oka, hogy semerre az országban nem jöttek-mentek annyit az emberek, magyar meg idegen, mint amennyit itten. Alaposabb vizsgálódás nélkül bajos volna pontos jellemét adni az erdélyi meséknek-regéknek. Ilyenfajta gyűjteményeink olvasása s az a feldolgozás is, melyben Teleky Dezső nyolc erdélyi regéjét bemutatja, azt sejteti, hogy e regékben van valami realiztikus hajlandóság meg valami erősebb antropomorfizmus. Pogányság és kereszténység vegyül bennük, századok és történelmek mosódnak el, s végig szinte, minden alakjukban él valami örök emberi vonás. Azért is volt ezeket hallani és olvasni mindig olyan kedves.

Teleky Dezső a legszebbekből válogatta össze a maga témáit. Némelyiken messzi századok emlékét érezzük. (Szent Anna-tó, Gyilkos-tó, Vártető, Hargita.) Hangja néhol a zamatos erdélyi nyelv, mely nagy frissességgel önti a naiv történetet, máskor tanult mesterkedéssel csavart, de csak ritkán idegen egy-egy szava regéjétől. Legnagyobb értékét mégis tán nem formai szépségük, hanem az az idealisztikus világkép teszi, mely e regékből kibontakozik, meg magyarságuk. Egy új eszményiség friss hegyi levegője járja

át e regéket. A szeretetben, jóságban, önfeláldozásban való hit, az áldozat a munka s erőfeszítés kívánása és megbecsülése. «Az anyagi ember nem tud a magasba szállani, pedig az anyagi élet fölött van egy másik élet is.» És mesél a «rokon milliókról, akik majd egyszer visszaérkezve ismét elárasztják az erdélyi földet, hogy lelküket itt végleg meggyökereztessek». Jó volt kiadni e könyvet s onnan elhozni hozzánk is. Megújulásról beszél és arról a ragaszkodásról, mellyel a magyar szeretet és magyar fantázia elválaszthatatlanul hozzátapadt Erdély rögéhez, bércéhez, minden patakjához. *r. l.*

**Könyv a kisebbségek jogairól.** (A kisebbségi jogok védelmének kézikönyve. Báró Wlassics Gyula bevezetésével. Összeállította Baranyai Zoltán. II. átdolgozott kiadás. Ludwig Voggenreiter Verlag. Berlin, 1925.) A kisebbségi kérdés ma a szétszakított magyarságnak egyik legfájóbb problémája. A különböző békeszerződések ugyan gondoskodtak — ha nem is kielégítő módon — a kisebbségek jogainak védelméről, de az elnyomó hatalmak rosszakarata következtében, ezek csak papirosrendelkezések maradtak. A legsúlyosabb volt, hogy maguk a kisebbségek a legteljesebb mértékben tájékozatlanok voltak, hogy tulajdonképen mit van joguk követelni, mert új kormányaik óvakodtak az idevonatkozó szerződéseket nyilvánosságra hozni, sőt azok nyilvánosságra hozását minden módon megakadályozták. Így állt elő aztán az a szomorú helyzet, hogy még azok is, akik hivatva voltak kisebbségeink jogait védeni, a legszomorúbb hibákat követték el. Baranyai könyve régen érzett hiányt pótol. Francia és magyar nyelven összegyűjti a békeszerződéseknek és a népszövetségi határozatoknak a kisebbségekre vonatkozó rendelkezéseit, részletes tájékoztatót ad a kisebbségek védelmének szervezetéről és közli a Népszövetségnek határozatait a magyar kisebbségek eddigi beadványairól. A könyvhöz báró Wlassics Gyula írt mélyenjáró, elvi jelentőségű előszót, Danilovics Pál a szerződések magyarázatát adja, Baranyai Zoltán pedig megírta a kisebbségi jogok védelmének történetét egészen a legutóbbi időig. A könyvnek értékét különösen emeli a kérdés részletes bibliográfiája. Kár, hogy Baranyai nem egészítette ki könyvét tárgyi index-szel, mert a laikus a szerződések és rendeletek

labirintusában így nehezen ismeri ki magát. Már pedig ez a könyv nemcsak a szakemberek számára készült, hanem szüksége van rá ma minden magyar embernek, különösen az elszakított területeken, ahol a magyarságnak harca legelemibb emberi jogaiért egy pillanatra sem szünetel. A mű a berlini Voggenreiter-cég tudományos sorozatában jelent meg, ami a legjobb biztosíték arra, hogy mindenhová eljut, ahol magyarok élnek és küzdenek.

K. L.

**Várkonyi Hildebrand: Tér és térszemlélet.** (Symposion-könyvek 1. Pécs, 1925. Dunántúl-nyomda.) A Napkelet olvasói előtt már nem ismeretlen Várkonyi Hildebrand neve. Többek közt a Filozófiai Könyvtár Szent Tamás-kötetével kapcsolatban volt róla szó. Ugyanaz a kitűnő (s főként filozófusok közt — valljuk meg őszintén — elég ritka) tulajdonság mutatkozik jelen legfrissebb munkájában is, amely már a Szent Tamásról írottakat kitűntette: az egyszerű, könnyen érthető nyelv, a világos fejtegetés, a nagy problémákról is természetesen író, minden nagy-képűséget s homályt kerülő, de azért sehol el nem sekélyesedő tudós-toll. Maga a cím: *Tér és térszemlélet* alkalmas arra, hogy sok olvasót elriasszon, de ebben az esetben tévesen következtetnek szárazságra, érthetlenségre. Ez a dolgozat csaknem oly érdekes, mint egy kis novella. A bölcsészeti kérdések iránt nem sok érzékkel bíró ember is meglepődve fogja észrevenni, hogy mégis csak — érti a filozófiát. Tekintettel arra, hogy a Symposion-könyvek — mint ez az első szám előszavából kitűnik — azt a célt tűzték ki, hogy «segíteni akarják a magyar szellemi életnek minél gyökeresebb átrendülését egy jól értelmezett ideális

kultúrába», nincs is nagyobb dicséret, amellyel ezt az első értekezést ki lehetne tüntetni, mint az előbbi.

Várkonyi a tér és térszemlélet-problémákat kizárólag filozófiai-metafizikai oldalról akarja megvilágítani. Világos elrendezéssel emel ki jellegzetes, fő megoldási csoportokat, típusokat (aristotelesi, kanti, newtoni) és nagyon szerencsésen hangsúlyozza több helyen is, «hogy a térszemléletek pszichológiai elméletei mily lényegesen függenek metafizikai és ismeretelméleti előfeltételesektől». «Más a természetfizikája Aristotelesnek, mint Kantnak vagy Newtonnak, következésképp egy világ fogja elválasztani térszemléleti fölfogásukat is.» Érdekes lenne épen ezen a ponton belevonni a felsőbb matematikát is a kutatásokba s a Bolyai-geometriát meg Einstein-elméletet metafizikai oldalról megvilágítani.

Az értekezés második fele kizárólag az úgynevezett nativista empirizmussal foglalkozik. Végeredményként a szerző a következő térszemlélet-meghatározást adja: a térszemlélet az anyagi tárgyaknak, vagyis a reális térnek háromirányú kiterjedéséről szerzett és kidolgozott érzetek együttese. Eszerint a meghatározás szerint tehát «a térszemlélet nem egyszerű érzet, sem pedig képzet, szóval nem pszichikai 'elemi' jelenség, hanem nagyon is komplikált együttes; tehát a lelkiélet magasabbrendű jelenségei közé tartozik».

A füzetet minden gondolkodó olvasónak melegen ajánlhatjuk, de egyben a Symposion I. kötetére is főlhívhatjuk a figyelmet, melynek tartalmából kiemelhető: Nagyfalusi Jenő, Óda Kölcseyhez. Várkonyi H., A keresztény filozófia szerkezete. Várkonyi N., A francia szellem. Kecskeméti Pál, Az idealizmus útjai.

Koszó János.